

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Масштабність екологічних проблем сьогодення спонукають до усвідомлення суб'єктами господарювання важливості екології, яке проявляється в збільшенні витрат на охорону і відновлення навколишнього середовища, впровадження дієвих систем контролю за дотриманням екологічних вимог. Особливої актуальності ці проблеми набувають в лісовій галузі України в умовах надмірної експлуатації лісових масивів, антропогенному переформуванні лісових ландшафтів, зниженню їх природної продуктивності та інших несприятливих факторах.

Останніми роками посилюється акцент на визначенні контролінгу як системи спостереження за природоохоронною діяльністю та інформаційного забезпечення ефективного управління витратами на природоохоронні заходи підприємств.

Екологічний контролінг в лісовому господарстві розглядається нами як концепція управління природоохоронною діяльністю лісогосподарських підприємств, яка охоплює функції екологічного планування, контролю, аналізу та аудиту на основі даних бухгалтерського обліку з метою прийняття оптимальних управлінських рішень оперативного і стратегічного характеру, спрямованих на підвищення еколого-економічної ефективності управління лісогосподарюванням.

Наразі можна виокремити дві групи науковців, погляди яких щодо об'єктів контролінгу різняться. З позицій першої групи до об'єктів контролінгу зараховують практично всі сфери діяльності підприємства, що ідентифікує контролінг із системою менеджменту. Друга позиція, при якій основним об'єктом контролінгу є визначення витрат, фактично ототожнює його з управлінським обліком. На нашу думку, до об'єктів екологічного контролінгу в лісовому господарстві можливо віднести:

– фінансові ресурси – власні, позичені та залучені кошти, що спрямовуються на поточні екологічні витрати і капітальні вкладення, спрямовані на фінансування завдань та заходів з ведення лісового і мисливського господарства та охорону і захист лісів;

– витрати на охорону навколишнього природного середовища (поточні та капітальні), до яких відносяться всі види витрат, спрямовані на запобігання, скорочення чи ліквідацію забруднення, інших видів шкідливого впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, при наданні послуг чи використанні продукції, а також на збереження біорізноманіття та середовища існування [1]. Згідно затвердженого Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів [3] до таких витрат в лісовому господарстві можна віднести витрати на спорудження установок для утилізації відходів лісозаготівлі, попередження та ліквідацію наслідків лісових пожеж, буреломів, сніголамів, вітровалів, негативних наслідків техногенного впливу на лісові насадження, витрати на створення станцій і лабораторій біологічного та хімічного захисту лісових насаджень, тощо;

– екологічні зобов'язання, під якими розуміємо заборгованість підприємства перед державою і третіми особами, яка виникла у результаті здійснення основної діяльності (плата за використання природних ресурсів), недотримання норм екологічного законодавства і тягне за собою компенсацію завданої шкоди, виплату штрафів щодо усунення негативних впливів на навколишнє природне середовище [2];

– еколого-економічний ефект як економія або дохід у зв'язку з веденням природоохоронної діяльності (від створення захисних насаджень та полезахисних лісових смуг, поліпшення санітарного стану лісових масивів, перехід на екологобезпечні технології лісозаготівель і транспортування лісу і т. і.).

Від правильного визначення екологічних витрат і їх реального вимірювання залежить організація поточного фінансування природо-охоронної діяльності, формування і витрачання коштів екологічних фондів, індексація екологічних платежів підприємств. Однак, практика ведення бухгалтерського обліку у лісогосподарських підприємствах України показує, що облік природоохоронних витрат проводиться безсистемно, у складі різних витрат виробництва та контролюються на різних рівнях управління. Так, за статтею «Сировина і матеріали» відображається вартість лісопродукції від рубок догляду за лісом, отриманої внаслідок лісогосподарської діяльності, відпущеної на кінцеві склади. Поточні природоохоронні витрати обліковуються у складі загальногосподарських витрат. Ряд заходів, які мають чітко виражений природоохоронний характер, не відносяться до таких і витрати по них відносяться на інші види діяльності, наприклад, охорону праці (до прикладу, установка засобів з відведення шкідливих викидів (скидів) на робочих місцях [5]. Таке розпорошення витрат ускладнює формування точних показників звітності про витрати на охорону довкілля та екологічні платежі за їх видами.

Зарубіжний досвід обліку екологічних витрат розкриває позицію фахівців на те, що екологічна ефективність може бути виміряна лише через спеціально розроблену систему обліку – environmental accounting (екологічний облік). При цьому вони вказують на необхідність чіткого розподілу екологічних витрат та

наводять причини актуальності питань щодо впровадження такого обліку на підприємствах. Зокрема, рахунки обліку повинні відображати ставлення підприємства до навколишнього середовища, його вплив, витрати, зобов'язання та ризики щодо фінансової позиції у цьому відношенні; інвестори потребують інформації про екологічну ефективність підприємства аби приймати зважені та обдумані інвестиційні рішення та ін. [6].

Для чіткого планування і контролю витрат екологічного призначення доцільно до типової номенклатури статей калькуляції ввести спеціальну статтю «Витрати на охорону навколишнього природного середовища». Виділення спеціальної статті калькуляції або окремої статті у складі загальнопромислових витрат зніме проблему розпорошеності витрат природоохоронного призначення у складі кошторисів інших витрат і надасть їм власного статусу, а не складової витрат на охорону праці; дасть можливість планувати поточні витрати на природоохоронну діяльність залежно від виділених обсягів витрат і використовувати їх чітко за призначенням, а також буде сприяти вдосконаленню їх розподілу між виробленою продукцією [4].

Екологічний контролінг в системі управління лісогосподарським підприємством спрямований на безперервний моніторинг стану навколишнього середовища та техногенних об'єктів, що впливають на нього; планування (поточне, довгострокове) заходів щодо зменшення навантажень на довкілля та відповідних екологічних витрат за видами, належний їх облік і відображення у звітності, оцінку впливу екологічних витрат на рентабельність підприємства та собівартість лісопродукції; доступ до екологічної інформації органів влади, підприємств та населення; координацію і контроль фінансових аспектів екологічної діяльності тощо.

Система екологічного контролінгу для реалізації завдань має враховувати специфіку діяльності лісогосподарських підприємств. Наприклад, витрати на проведення лісозаготівельних і лісовідновлюваних робіт мають різний економічний зміст та різні часові періоди. Багатогранність природоохоронних заходів, що полягає у поєднанні лісогосподарської діяльності з різними видами технології та залежність природоохоронної діяльності від основного технологічного процесу потребує виокремлення конкретних її видів (охорона лісових насаджень, ґрунтів, тварин). Отже, для побудови ефективної екологічної інформаційної системи екологічний контролінг потрібно узгодити з елементами загальної виробничої інформаційної системи лісогосподарських підприємств.

Література:

1. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 1-екологічні витрати «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі», затверджена Наказом Державного комітету статистики України від 24.10.2006. № 494. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1194-06>.
2. Костишин Н.С. Сутність екологічних зобов'язань як об'єкт екологічного обліку. URL: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/11364/1/eko%20зобовязання.pdf>.
3. Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затверджений постановою КМУ від 17.09.96 р., № 1147. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-п>.

4. Сахно Л.А. Облік і аудит екологічної складової в діяльності агропромислового підприємства. Молодий вчений. № 1.1 (41.1), 2017 р. С .73-77.

5. Цюга М. Класифікація природоохоронних витрат лісового господарства в бухгалтерському обліку. Галицький економічний вісник. 2012. № 3(36). С. 136-145.

6. Accounting and Financial Reporting For Environmental Costs and Liabilities. URL: <http://isar.unctad.org/isar32/wp-content/uploads/sites/4/2015/10/Accounting-and-Financial-Reporting-for-Environmental-Costs-and-Liabilities.pdf>.